

DOI: 10.15276/EJ.04.2020.4
DOI: 10.5281/zenodo.4438843
UDC: 658.15: 338.48 (477)
JEL: L83, Z32

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ COVID-19

ORGANIZATIONAL, LEGAL AND ECONOMIC PROBLEMS OF THE FUNCTIONING OF THE HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS IN THE CONTEXT OF COVID-19

Olga A. Nikolaichuk, PhD in Economics, Associate Professor
*Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih, Ukraine*
ORCID: 0000-0002-7197-4713
Email: nikolaichuk@donnuet.edu.ua

Katerina O. Gerasymenko
*Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih, Ukraine*
ORCID: 0000-0003-2493-7116
Email: htc1951164@gmail.com

Ihor V. Shulzhenko, PhD in Juridical Sciences, Associate Professor
*Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky, Kryvyi Rih, Ukraine*
ORCID: 0000-0002-0414-6686
Email: shulzhenko@donnuet.edu.ua

Received 21.12.2020

Ніколайчук О.А., Герасименко К.О., Шульженко І.В. Організаційно-правові та економічні проблеми функціонування готельно-ресторанного бізнесу в умовах COVID-19. Оглядова стаття.

У даній роботі висвітлюються актуальні економічні та організаційно-правові проблеми в умовах пандемії COVID-19 для суб'єктів сфер розміщення та громадського харчування, що постраждали від карантинних обмежень. Проаналізовано показники діяльності вітчизняних підприємств індустрії гостинності за 2010-2019 рр. Встановлено невисоку результативність діяльності для більшості суб'єктів малого бізнесу. Розглянуті умови роботи підприємств у сучасних карантинних реаліях. Досліджено світовий досвід підтримки бізнесу в провідних країнах світу та встановлено наявність значної фінансової підтримки з боку уряду відповідних країн. Розглянуті необхідні заходи під час карантинних обмежень та можливі шляхи ефективного подолання наслідків пандемії коронавірусної інфекції для суб'єктів готельно-ресторанного бізнесу.

Ключові слова: готельно-ресторанний бізнес, тимчасове розміщення та організація харчування, пандемія COVID-19, сфера гостинності

Nikolaichuk O.A., Gerasymenko K.O., Shulzhenko I.V. Organizational, legal and economic problems of the functioning of the hotel and restaurant business in the context of COVID-19. Review article.

This paper highlights current economic and organizational and legal issues in the context of the COVID-19 pandemic for accommodation and catering entities affected by quarantine restrictions. The indicators of activity of domestic enterprises of the hospitality industry for 2010-2019 are analyzed. The low efficiency of activity for the majority of small business entities is established. The working conditions of enterprises in modern quarantine realities are considered. The world experience of business support in the leading countries of the world is studied and the presence of significant financial support from the government of the respective countries is established.

Necessary measures during quarantine restrictions and possible ways to effectively overcome the consequences of the coronavirus pandemic for hotel and restaurant businesses are considered.

Keywords: hotel and restaurant business, temporary accommodation and catering, pandemic COVID-19, hospitality

Починаючи з грудня 2019 року, усе світове співтовариство потрапило під різкий та всеохоплюючий вплив всесвітньої пандемії коронавірусної інфекції, що в подальшому отримала назву «COVID-19». Пандемія ковіду призвела до десятків тисяч втрачених людських життів, спровокувала жорсткі обмеження соціально-культурного життя населення та суттєво змінила світовий економічний устрій.

Значних фінансових втрат понесли представники середнього та малого бізнесу: спортивна, культурна, авіаційна та готельно-ресторанна сфери. Саме за останню буде йти мова у даній роботі, адже суб'єкти

готельно-ресторанного бізнесу виступають важливою частиною розвиненої та здорової економічної ситуації в країні. На сьогодні достатньо важко спрогнозувати усі можливі наслідки пандемії та їх обсяг.

Проте необхідно проаналізувати заходи, що будуть застосовані у різних країнах світу задля того, щоб максимізувати ефективність подолання негативних наслідків коронавірусної пандемії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питанням розвитку готельно-ресторанного бізнесу присвячені праці С.Г. Нездоймінова, С.С. Галасюка, О.В. Шикіної, О.Ю. Давидова, Л.Д. Завідної, Л.Ю. Матвійчука, О.І. Мілашовської, А.В. Гриняло, М.М. Удуга.

Проблематика впливу пандемії COVID-19 на функціонування готельно-ресторанного бізнесу обговорюється у вітчизняній та зарубіжній літературі, зокрема, в роботах Р. Хатта, І. Петрашко, А. Пустової, К. Лагарда, А. Гурріа (А. Gurgía, 2020), В. Медчука, А. Амеліна, Я. Лаврика, В. Каценельсона, А. Блінова, Д. Моніна, Н. Корж, Н. Онищук, С.С. Беляєвої, О.Б. Куракіна, Л.Г. Бишовця, Н. Балацької та багато інших.

Пандемія набирає все більших обертів та масштабів щоденно, тож малому та середньому готельно-ресторанному бізнесу необхідно знаходити шляхи функціонування та розвитку, що дозволять працювати в нестабільних умовах сьогодення, що обумовлює актуальність даного наукового дослідження.

Метою статті є аналіз сучасного стану вітчизняних суб'єктів господарювання сфери готельно-ресторанного бізнесу, надання пропозицій для подолання негативних наслідків пандемії COVID-19 та ефективного функціонування цих суб'єктів.

Викладення основного матеріалу дослідження

Поширення загрози COVID-19 у всьому світі змінило діяльність усіх суб'єктів господарювання. Готельний та ресторанный бізнес постраждав найбільше, адже ці види діяльності спрямовані на безпосередній контакт із людьми і саме він був заборонений найсуворіше.

Аналіз розвитку готельно-ресторанної сфери України протягом останніх років показав, що вона характеризувалася значним підйомом, посиленням конкурентної боротьби, збільшенням кількості нових закладів та готелів.

Згідно статистичних даних за період 2010-2017 років, найпотужнішим для розвитку став 2017 рік, адже саме у цей період кількісні та якісні показники закладів громадського харчування і розміщення перевищили дані передкризового періоду 2013 року. Одним з індикаторів стрімкого розвитку галузі є приріст обсягів реалізованої продукції (рис. 1).

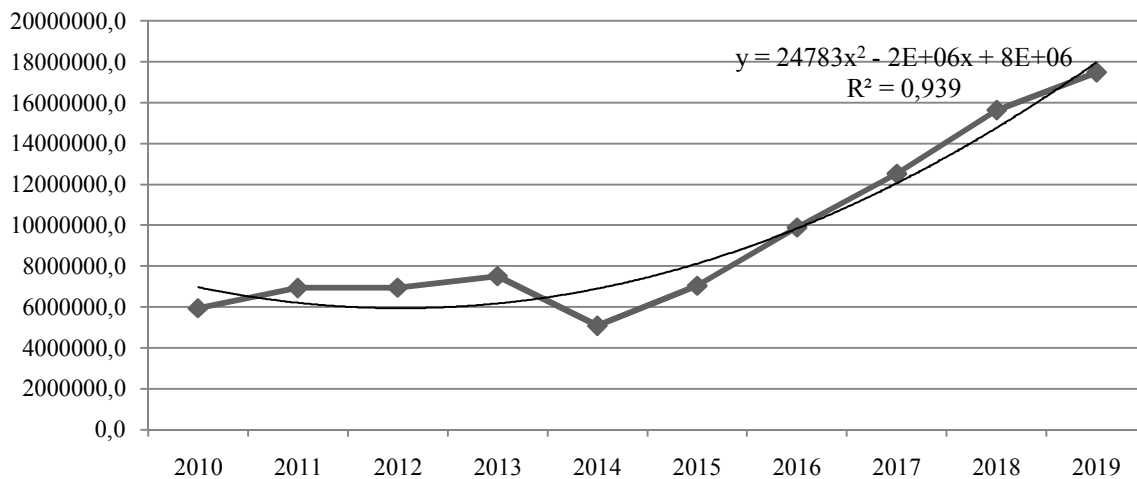

Рисунок 1. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів господарювання України у сфері тимчасового розміщення й організації харчування в 2010-2019 рр.

Джерело: складено авторами на матеріалами [5].

**Без урахування результатів діяльності бюджетних установ, а також за 2014-2019 роки без тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.*

Згідно статистичних даних Державної служби статистики України [5], у 2017 році обсяг реалізованої продукції у сфері тимчасового розміщення та громадського харчування виріс на 26,6% у порівнянні із попереднім роком та в 2,46 рази у порівнянні із 2014 роком. Однак в подальшому приріст показника сповільнився – середньорічні темпи приросту склали відповідно 24,8% в 2017-2018 рр. та 11,8% в 2018-2019 рр. В цілому за 2010-2019 рр. показник збільшився в 2,94 рази, а порівнянно з 2014 р. – 3,43 рази.

Побудована лінія тренда має високий коефіцієнт кореляції та відображає стійку тенденцію до зростання аналізованого показника.

Щодо чистого прибутку суб'єктів у сфері тимчасового розміщення та організації харчування, з 2010 року по 2016 рік він не має позитивної тенденції (табл. 1). Частка збиткових підприємств за цей період складає в межах від 56-71%.

Таблиця 1. Чистий прибуток підприємств України у сфері тимчасового розміщення й організації харчування*

Роки	Усього				
	чистий прибуток (збиток), тис.грн.	підприємства, які одержали прибуток		підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, тис.грн.	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, тис.грн.
2010	-633563,5	56,4	505975,3	43,6	1139538,8
2011	-692363,7	59,3	655566,1	40,7	1347929,8
2012	-984253,8	57,4	692163,5	42,6	1676417,3
2013	-1416724,6	58,4	647825,7	41,6	2064550,3
2014	-6641836,9	58,5	319623,8	41,5	6961460,7
2015	-6874869,7	71,6	670590,8	28,4	7545460,5
2016	-1983088,8	71,4	1505475,1	28,6	3488563,9
2017	1773481,4	69,3	4034334,2	30,7	2260852,8
2018	2350861,6	71,1	3858602,2	28,9	1507740,6
2019	4245604,3	70,5	5745343,1	29,5	1499738,8

Джерело: складено авторами за матеріалами [5].

*За 2014-2019 роки без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Починаючи з 2017 року з'явилася тенденція до зростання чистого прибутку, що призвело до його збільшення майже у 2,5 рази за 2017-2019 рр. Позитивним є збільшення частки прибуткових підприємств в галузі з 56,4% в 2010 р. до 70,5% в 2019 р.

Щодо рентабельності операційної та всієї діяльності, то вона відбиває відповідні зміни динаміки чистого прибутку (табл.2).

Таблиця 2. Рентабельність операційної та всієї діяльності підприємств України у сфері тимчасового розміщення й організації харчування*

Роки	Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності підприємств					Рівень рентабельності (збитковості) всієї діяльності підприємств				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства		великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
2010	-1,8	6,9	-0,8	-7,0	-11,0	-3,8	1,8	-3,2	-8,6	-13,6
2011	-0,1	к/с	к/с	-3,4	-4,9	-3,7	к/с	к/с	-8,0	-10,8
2012	-1,1	к/с	к/с	-3,3	-6,1	-4,7	к/с	к/с	-8,2	-8,8
2013	-2,8	к/с	к/с	-4,1	-7,4	-6,8	к/с	к/с	-7,2	-10,8
2014	-25,8	к/с	к/с	-16,6	-26,6	-28,9	к/с	к/с	-23,0	-32,2
2015	-17,3	к/с	к/с	-13,1	-20,6	-22,6	к/с	к/с	-26,4	-44,2
2016	-0,8	к/с	к/с	-2,6	-6,4	-6,5	к/с	к/с	-11,3	-15,4
2017	7,8	к/с	к/с	-1,3	-4,3	5,0	к/с	к/с	-4,8	-8,3
2018	8,6	к/с	к/с	-0,2	-0,5	5,8	к/с	к/с	-2,3	-3,5
2019	10,1	к/с	к/с	2,4	1,5	9,3	к/с	к/с	1,1	0,3

Джерело: складено авторами за матеріалами [5].

*За 2014-2019 роки без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

к-Дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності статистичної інформації (первинне та вторинне блокування вразливих значень).

Протягом 2010-2018 рр. показники рентабельності за малими підприємствами, які становлять переважну більшість суб'єктів господарювання, залишалися від'ємними. В 2019 р. рентабельність хоча і

позитивна, однак в кількісному виразі в межах 1-2%, що є недостатнім для успішного функціонування та розвитку підприємств галузі.

Згідно статистичних даних, у період 2010-2018 роки рентабельність малих підприємств, була від'ємною, але у 2019 році малий бізнес досяг мінімального, але позитивного показника.

Щодо усіх підприємств сфери тимчасового розміщення і організації харчування, то показники прогресують починаючи із 2017 року та продовжують зростати до 2019 року.

Таким чином, результати аналізу показників діяльності суб'єктів господарювання в сфері тимчасового розміщення й організації харчування за 2010-2019 рр. свідчить про проблематичність та невисоку результативність діяльності для більшості суб'єктів малого бізнесу галузі, які становлять переважну більшість підприємств. Хоча починаючи з 2017р. намітилися позитивні тенденції функціонування готельно-ресторанного бізнесу, які відображалися у прирості обсягів реалізованої продукції, прибутку та рентабельності.

Кінець січня 2020 року ознаменувався початком шокувальної пандемії, що була спровокована вірусом SARS-CoV-2. Перші спалахи захворювання були помічені у Китаї та вже через місяць розповсюдились на території європейських країн. На початку лютого перші випадки захворювання були помічені у західній частині України, що і спровокувало перші кроки у бік карантинних обмежень.

Тривожні сигнали у готельно-ресторанних підприємствах з'явилися у середині місяця. Це пояснювалось зниженням прибутку підприємств на 10-15%, даний факт не визвав явного обурення власників, але вимусив задуматись. Переломним кроком уряду України стало рішення про жорсткий карантин на території усієї країни із повним закриттям розважальних закладів, усіх магазинів, окрім продуктових, культурних закладів, закладів тимчасового розміщення і першочергово закладів громадського харчування. Саме у цей момент обсяги доставок продуктів харчування та готових страв із ресторанів збільшились приблизно на 25%, але платоспроможність населення не дозволяла користуватись даною послугою повноцінно, тому більшість людей віддавали перевагу домашнім стравам.

Перший та другий квартали 2020 року ознаменувались характерним занепадом готельно-ресторанного бізнесу. Згідно статистичних даних, індикатор ділової впевненості у сфері надання послуг був знижений на 42,5% порівняно із I кварталом 2020 року.

Саме це характеризує відсутність віри та рівень негативного настрою власників бізнесу, що стосується сфери обслуговування ресторанному бізнесі України без роботи залишилось понад 160 тисяч осіб. На світовому рівні більш ніж 8 мільйонів працівників ресторанної сфери втратили їх робочі місця від початку пандемії до середини квітня 2020 року.

На початок липня, при послабленні карантинних обмежень, лише 86% кафе та ресторанів мали змогу відновити свою роботу та частково адаптуватись до нових умов функціонування. Згідно проведеного опитування української асоціації ресторанів: 18% закладів працювали на літніх майданчиках, 18% комбінували літні тераси та доставку, 16% працювали на доставку, приймаючи гостей і в залі, і на відкритих майданчиках, а 13% не працювали із доставкою, віддаючи перевагу роботі у залі та на терасі, 8% закладів працювали лише на доставку і 11% не функціонували у червні [10].

Готельна сфера потерпіла більших втрат та переживала повне закриття у той період, адже готелі не мали змоги працювати «на виніс» або доставку. Після відкриття на початку червня завантаженість готелів не перевищує 20%, що на 40% менше, ніж на кінець 2019 року.

За даними STR, влітку середній показник завантаженості готелів по Україні не перевищував 10% для тих готелів, які працювали, в той же час по Європі в деяких країнах він складав до 35% (Франція, Іспанія). Найнижчий показник завантаженості готелів припав на квітень. Тоді за даними аналітиків CBRE Ukraine, рівень завантаженості становив рекордно мінімальні 4,1%. В кінці першого півріччя, станом на червень, заповнюваність готелів зросла до 7,3%.

Відповідно до змін попиту та завантаження, відбулося погіршення показників доходності суб'єктів. Так, за даними Cushman & Wakefield Ukraine, на кінець першого півріччя 2020 р Rack rates знизилися для всіх категорій готелів як в доларах, так і в гривнях (в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року). При цьому, зазначають аналітики, зниження вартості проживання для готелів, що функціонують в сегментах Upscale і Upper Midscale виявилось найбільшим [6].

Наступним етапом запобігання розповсюдження коронавірусної інфекції стало введення адаптивного карантину, який передбачає «зонування» України в залежності від кількості хворих в певній області. Зонування відбулося на чотирьох рівнях: червона, помаранчева, жовта та зелена зони. Зелена зона передбачала роботу закладів громадського харчування до 22:00, використання медичних масок та культурні заходи із наповненістю лише на 50%. У жовтій зоні актуальні правила зеленої зони і обмеженість на кількість людей на культурних заходах знижується до 30%. Помаранчева зона забороняє діяльність усіх закладів розміщення(хостелів, туристичних баз тощо), окрім готелів, наповненість ресторанів та кафе дозволяється лише на 50%, а заклади культури і нічні клуби не функціонують. Обмеження червоної зоні найбільш жорсткі, окрім обмежень усіх попередніх зон, забороняють діяльність ТРЦ, громадського транспорту, закладів громадського харчування та закладів освіти.

Оновлення ресторанної сфери почалось із моменту пом'якшення карантинних заходів у середині червня 2020 року, тобто на даний момент основним завданням ресторанної сфери є максимально швидко

адаптація бізнесу під умови, що змінюються достатньо часто. Наприклад у середині листопада 2020 року було введено карантинні обмеження нового формату – «карантин вихідного дня». Нові умови передбачали закриття закладів спортивного сектору, магазинів, окрім продуктових, розважальних центрів та ресторанної сфери у суботу та неділю. За думкою українського уряду, дані заходи повинні зменшити обсяги людей, що можуть заразитися COVID-19. Кафе та ресторани мали право працювати лише із доставкою або «на виніс». Насправді, результати даного заходу не були надто успішними, мінімально зменшивши кількість захворілих, тому карантин вихідного дня був подією, що функціонувала лише три тижні.

Але згідно опитувань українських рестораторів, щомісячних обіг закладу ресторанного господарства на 50% акумулюється саме за рахунок вихідних днів. Зачиняючи ресторанну сферу на вихідні, заклад втрачають половину усього товарообігу, адже при плановому обігу витрати становлять 80-85%, ці витрати включають в себе постійні та змінні. Таким чином, якщо ресторан мав товарообіг у розмірі 1 млн гривень, при витратах 800 тис гривень, після введення карантину вихідного дня, ресторан заробляє 500 тис гривень, а витрати становлять 700 тисяч гривень. Тобто заклад працює у збитку за рахунок постійних витрат.

Аналіз світового досвіду карантинних обмежень та підтримки бізнесу показав, що на даний момент заходи урядів країн світу щодо реакції на пандемію Covid 19 поділяються на дві групи. Перша – ізоляція хворих громадян без запровадження карантину і обмеження їх пересування. Друга – більш жорсткі заходи, запровадження карантину, обмеження або заборона пересування громадян, закриття розважальних і публічних закладів (у тому числі закладів ресторанного і готельного господарства) аж до повного припинення будь-якої ділової чи соціальної активності.

Наразі більшість країн обирають другий варіант дій, тобто суворі заходи контролю, обмеження та застосування додаткових санкцій за порушення таких обмежень.

Так, наприклад в Австрії заборонені всі масові заходи; заборонено збиратися групами понад п'ять осіб; закриті усі бари й ресторани; запроваджено обмеження на в'їзд до країни. Громадянам із підозрою на Covid-19 наказано інформувати про це медслужби телефоном, а не приходити самостійно в клініку.

Що стосується юридичних санкцій то за порушення зібрань на вулиці можливий адміністративний штраф у розмірі до 2180 євро, за порушення заборони щодо використання спортмайданчиків – до 3600 євро.

На подолання наслідків кризи, пов'язаної з поширенням коронавірусу, австрійська влада вже виділила 4 млрд євро [2].

У Великобританії на перших порах уряд анонсував ізоляцію найбільш вразливої групи населення – людей старше 70 років, їм заборонили виходити з дому і приймати гостей, їжу і ліки пенсіонерам доставляють. Всім іншим категорія громадян рекомендували уникати необов'язкових соціальних контактів і працювати з дому, але не в наказовій формі.

У країні також були застосовані наступні фінансові заходи підтримки бізнесу та громадян:

- Уряд доручив низці великих промислових компаній негайно перейти на випуск необхідних систем штучної вентиляції легенів та іншого обладнання, яке ефективно бореться з поширенням вірусів, подібних COVID-19.
- Британський уряд обіцяє виділити на підтримку бізнесу 330 мільярдів фунтів стерлінгів. У британському Мінфіні заявили, що ці кошти спрямують на підтримку найбільш вразливих категорій населення та самозайнятих осіб, чий доходи можуть різко впасти в разі епідемії коронавірусу.
- Домовласникам, що зазнають через коронавірус фінансові труднощі, уряд дозволив три місяці не платити по іпотечних кредитах [2].

В Італії були застосовані наступні обмежувальні та стимулюючі заходи:

- Запроваджено карантин на всій території країни.
- Уряд країни призначив спеціального комісара з надзвичайного реагування щодо протидії поширення коронавірусу.
- Уряд попросив італійців по можливості не залишати свої оселі.
- Влада заборонила в'їзд іноземцям та обмежила пересування між населеними пунктами.
- Поліція отримала право вимагати підтвердження необхідності поїздки.
- В рамках карантину тимчасово закриті навчальні заклади, кіно, театри, музеї, ТРЦ, бари, стадіони та спортзали. Крім цього запроваджено заборону на масові заходи, включаючи похорон і весілля.
- Торгівлю продовжують тільки продуктові магазини і аптеки, однак покупці повинні дотримуватися дистанцію в один метр.
- Обмежена робота громадського транспорту.

Варто зазначити, що урядом Італії були застосовані дуже жорсткі юридичних санкцій за карантинні правопорушення:

- Порушникам карантину загрожує штраф 206 євро або три місяці в'язниці.
- Порушення карантину інфікованою особою – до 21 року в'язниці.
- Неправдиві дані щодо причин переміщення поза карантинною зоною – від одного до шести років в'язниці.

Але разом з тим в Італії уряд планує виділити на підтримку економіки, що потерпає від коронавірусу, додатково 25 млрд євро. Прем'єр-міністр країни Джузеппе Конте заявив, що сума у 25 млрд євро буде використана не відразу – економіці в найближчому майбутньому знадобляться гроші, щоб впоратися з усіма труднощами в цій надзвичайній ситуації. Також уряд обіцяє влити в економіку країни 340 мільярдів євро державних коштів [2].

В той же час уряд Франції виділив 8,5 мільярдів євро для допомоги компаніям, що були вимушені відсторонити співробітників від роботи на час карантину, але продовжують виплачувати зарплатню; гарантував збереження усіх робочих місць після закінчення карантину; держава зобов'язується компенсувати витрати підприємств на виплати працівникам у повному розмірі.

У Німеччині ухвалили соціальні пакети сумою 750 мільярдів євро, що спрямовані на підтримку підприємств та громадян під час пандемії; 156 мільярдів євро виділено для допомоги малому бізнесу та підтримки самозайнятих громадян; забезпечення захистом орендарів від втрати житла, незважаючи на борги з орендної плати. Деякі програми покривають роботодавцям 60% заробітної плати, а 67% працівникам з дітьми.

Уряд Фінляндії виділив 15 мільярдів для порятунку економіки країни в умовах поширення коронавірусу; протягом трьох місяців надалося право усім безробітним, включаючи фрілансерів, отримувати допомогу з безробіття; пенсійні внески були відстрочені на 3 місяці; було введено можливість перенесення податків на більш пізній термін; надання авіаційним компаніям, що найбільше постраждали від пандемії допомоги у розмірі 600 мільйонів євро.

Уряд США виділив рекордну суму у розмірі 2 трильйонів доларів на виплату допомоги бізнесу та громадянам з метою запобігання економічних наслідків пандемії; кожна особа, річний дохід якої становить менше 75 000 доларів, отримує виплату у розмірі 1 200 доларів, особи, чий дохід становить 75 000-90 000 також отримують допомогу, але меншу за розміром (розмір виплати змінюється залежно від рівня доходу: що вищий дохід – то нижча виплата); 377 мільярдів доларів витрачається на допомогу малому бізнесу; підвищення виплати на безробіття на 600 доларів; 500 мільярдів доларів виділилося на Фонд корпоративного добробуту, щоб гарантувати те, що будь-яка компанія не звільняє співробітників, не урізає заробітну плату або пільги, не відправляє співробітників працювати закордон, отримуючи фінансову допомогу; кредитори надають пільгові періоди людям, що мають іпотеки і постраждали під час карантину; 300 мільярдів доларів виділяється на забезпечення високого рівня медицини для боротьби із коронавірусною інфекцією [2,7].

Таким чином, аналіз світового досвіду карантинних обмежень та підтримки бізнесу показав наявність значної фінансової підтримки з боку уряду відповідних країн.

За період функціонування карантинних обмежень уряд України розробляв та впроваджував певні заходи задля допомоги малому та середньому бізнесу, який потерпає від пандемії. Основними рішеннями стали такі:

- виплата роботодавцю допомоги із часткового безробіття працівників, час роботи яких скорочено через карантин;
- підвищення річних лімітів для фізичних осіб-підприємців;
- тимчасове звільнення від ПДВ операцій з ввезення, постачання на територію України засобів, що допомагають у попередженні та боротьбі із COVID-19;
- введення податкових знижок для деяких платників податків;
- відміна штрафних санкцій за порушення податкового законодавства у період з 1 березня 2020 року до 30 квітня 2020 року;
- введено тимчасовий мораторій на проведення документальних та фактичних перевірок у період з 18 березня 2020 року по 18 травня 2020 року;
- продовжено термін подання річної декларації про майновий стан до 1 липня 2020 р;
- відміна плати за землю в період з 1 березня 2020 року по 30 квітня 2020 року;
- зменшення вартості кредитів шляхом зниження облікової ставки до 10%;
- виділення 17 мільярдів гривень на підтримку фінансових установ;
- заборона банкам на нарахування пені та штрафів по кредитах;
- введення кредитних канікулів для бізнесу, що постраждав за час карантину.

Варто зазначити, що в Україні прийнято ряд нормативно-правових актів щодо підтримки застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період карантину.

Так, 26.11.20 року від Президента України до Верховної Ради України надійшли законопроекти № 4429 «Про соціальну підтримку застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [3] та № 4430 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо соціальної підтримки платників податків на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [4].

Законом України «Про соціальну підтримку застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання

поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» передбачені наступні заходи щодо підтримки застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період карантину:

- Виплата одноразової матеріальної допомоги працівникам, які можуть втратити частину заробітної плати чи доходу, суб'єктам господарювання з метою збереження робочих місць, а також одноразової компенсації суб'єктам господарювання витрат, понесених за сплату ЄСВ. Працівники зможуть отримати допомогу у розмірі 8000 гривень.
- Протягом строку дії карантину та протягом шести місяців після його закінчення забезпечення можливості одержання державної підтримки суб'єктами малого і середнього підприємництва сфери громадського харчування. Йдеться про продовження дії ліцензії на період карантину та обмежувальних заходів, а також протягом трьох місяців з дня його/їх закінчення. До них також не застосовуватимуть норму щодо призупинення дії та анулювання ліцензій на роздрібну торгівлю алкогольними напоями у разі несвоєчасної сплати ліцензіатами чергового платежу за ліцензії.
- Для суб'єктів господарювання, робота яких була тимчасово зупинена продовження на період дії карантину та обмежувальних заходів і протягом одного місяця з дня його/їх закінчення дію договорів оренди державного та комунального майна, строк дії яких закінчується у період дії карантину або обмежувальних заходів;
- Скасування стягнення орендної плати за договорами оренди державного і комунального майна у період дії карантину або обмежувальних заходів для суб'єктів господарювання, діяльність яких була заборонена у зазначений період [3].

Законом України Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо соціальної підтримки платників податків на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 передбачені зміни до Податкового кодексу, серед яких суттєвими є:

- списання податкового боргу платникам податків у разі, якщо сукупний розмір боргу платника за усіма податками і зборами не перевищує 3060 грн та його не погашено станом на 01.11.2020.
- відстрочення до 29 грудня 2021 року погашення податкового боргу платників податків - фізичних осіб, у тому числі самозайнятих осіб, що у загальній сумі не перевищує 6800 гривень;
- списання пені та штрафних санкцій у разі самостійної сплати платниками податків податкового боргу за основним платежем протягом 6 місяців;
- звільнення платників єдиного податку першої групи від сплати цього податку за грудень 2020 року та січень – травень 2021 року;
- звільнення від нарахування, обчислення та сплати ЄСВ платників єдиного податку першої групи в частині сум, що підлягають нарахуванню, обчисленню та сплаті такими особами за періоди з 1 по 31 грудня 2020 року, з 1 по 31 січня, з 1 по 28 лютого, з 1 по 31 березня, з 1 по 30 квітня та з 1 по 31 травня 2021 року за себе, та визначити, що такі періоди включаються до страхового стажу [4].

Отже, уряд України суттєво пом'якшив зовнішній тиск на бізнес за рахунок пільг та знижок, але цього недостатньо для підтримки середнього та малого готельно-ресторанного бізнесу під час карантинних обмежень.

Готельно-ресторанна сфера України потребує ґрунтовної підтримки з боку уряду у ретельній співпраці із туристичними операторами, готельними та ресторанными асоціаціями, контактними групами населення. Фінансової підтримки потребує туристична сфера та пов'язані з нею галузі. Адже на сьогоднішній день українська туристична індустрія вже втратила близько 1,5 млрд доларів. Навіть при умові, що в Україні в'їзний туризм не є основоположним, при подовженні карантинних обмежень, частина закладів туристичного сектору можуть не запустити роботу після, адже 80% закладів сфери гостинності – це представники малого бізнесу та ФОПи, для яких данні умови є критичними. Збитки індустрії сягатимуть позначки 3-5 млрд доларів при затягненні карантину.

Вкрай необхідними у такі часи є ряд заходів, що стосуються безпосередньо туризму та сфери розміщення і допоможуть їм максимально продуктивно вийти у роботу після карантинних обмежень:

- перегляд, оновлення стандартів сервісу та вдосконалення системи категоризації готельних підприємств, оптимізація туристичної статистики;
- збільшення видатків з державного бюджету на розвиток туристичної галузі та суміжних галузей;
- підтримка туризму шляхом впровадження кредитних ліній та ваучерів для внутрішнього туризму;
- введення тимчасових кредитних канікул для туристичних суб'єктів, суб'єктів готельно-ресторанної сфери, що утримують співробітників, виплачуючи заробітну плату;
- популяризація якісного вітчизняного туристичного продукту;
- модернізація туристичної інфраструктури шляхом вдосконалення засобів зв'язку на усій території України (забезпечення якісним покриттям 4G);
- запровадження визначених економічних зон для залучення зовнішнього інвестування у туристичну сферу [8].

Згідно інформації, що надається генеральним секретарем Всесвітньої туристської організації UNWTO Зурабом Пололікашвілі, карантинні заходи ще не закінчені і зниження світового туристичного потоку буде знижено на 60-80% до моменту, доки карантин не буде остаточно закінчено.

Для того, аби врятувати ресторанну сферу та надати можливість бізнесу працювати, ресторатори бачать низку рішень, які необхідно приймати для цього:

- інвестування у розробку власної доставки, аби мати можливість покривати частину постійних витрат;
- підвищення вартості страв у меню - це дозволить збільшити товарообіг, при меншій кількості гостей;
- вступати в перемовини із власниками приміщень, в якому знаходиться заклад, аби зменшити орендну плату;
- оптимізувати фінансову модель за рахунок витрат на зарплатний фонд працівників, попереджаючи людей заздалегідь, пояснюючи, що після повернення до нормальних умов ставки на заробітні плати будуть повернені;
- розвиток он-лайн зв'язку із гостями у соціальних мережах, наприклад, за рахунок кулінарного шоу із простими рецептами для людей, які вимушені більше часу проводити дома;
- при можливості робити ставку на волонтерську діяльність, але враховуючи думку команди при цьому;
- зосередження на оптимізації процесів всередині компанії, розробка планів, що дозволять адаптуватись до нових умов із оновленими вимогами до процесів, адже саме це стане важливим фактором у довгостроковій перспективі [9].

Висновки

Отже, на наш погляд, в умовах карантину для підтримки готельно-ресторанного бізнесу необхідно:

- перенести значну кількість ділової активності у віртуальний світ;
- масово запровадити дистанційну роботу, а що стосується закладів ресторанного господарства – роботу на винос продукції;
- збільшити частку у сфері послуг, де не потрібен особистий контакт;
- запровадити жорсткі санітарно-епідеміологічні норм і заходів там, де не можливо відмовитись від особистих контактів;
- збільшити роботизацію виробничих процесів;
- масово переходити до безготівкових фінансових операцій.

Необхідною умовою для збереження готельно-ресторанного сектору є матеріальна підтримка малого та середнього бізнесу українською владою, адже лише за допомогою фінансових рішень вдасться зберегти достойний рівень роботи та сферу обслуговування в цілому.

Abstract

The article highlights current economic and organizational and legal issues in the context of the COVID-19 pandemic for accommodation and catering entities affected by quarantine restrictions.

The purpose of the article is to analyze the current state of domestic business entities in the hotel and restaurant business, to provide proposals for overcoming the negative consequences of the COVID-19 pandemic and the effective functioning of these entities.

The indicators of activity of domestic enterprises of the hospitality industry for 2010-2019 are analyzed. The low efficiency of activity for the majority of small business entities is established. The working conditions of enterprises in modern quarantine realities are considered.

February 2020 brought a strict quarantine to Ukraine, which provided for the closure of hotel and restaurant businesses, allowing the former to work on delivery. After these measures, 15% of public catering establishments did not return to work. After the opening, the hotels were able to operate, but the occupancy rate was 20%, which did not allow businesses to return to profitable operation.

After easing quarantine restrictions and functioning for several months, the government introduced a weekend quarantine that banned establishments on Saturdays and Sundays, depriving restaurant owners of half of their profits from weekends.

The world experience of business support in the leading countries of the world is studied and the presence of significant financial support from the government of the respective countries is established. The governments of countries such as the United Kingdom, the United States, Italy, Germany, and Finland have taken appropriate measures to combat the COVID-19 epidemic.

It was found that business support measures by the Ukrainian government were mainly to reduce the pressure on business through benefits and discounts, but this is not enough to support medium and small hotel and restaurant businesses during quarantine restrictions. Necessary measures during quarantine restrictions and possible ways to effectively overcome the consequences of the coronavirus pandemic for hotel and restaurant businesses are considered.

To save the hotel sector, a number of solutions are needed: increase budget expenditures for the development of the tourism industry; introduction of credit lines and vouchers for domestic tourism; introduction of credit vacations for tourism businesses; identification of economic zones to attract investment. To save catering establishments, according to reputable restaurateurs, it is necessary to: invest in the development of their own

delivery; to establish contact with the owners of the premises in which the institution is located in order to adjust the payment of rent; investing in the development of online communication with consumers, changing the financial model of the company by reducing the cost of employees' salaries, warning people in advance.

Список літератури:

1. Гуррія А (2020) Заява Генерального секретаря Анхеля Гуррії щодо саміту відеоконференцій G20 на COVID-19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=126_126445-5ofyod1xpv&title=SecretaryGeneralAngelGurriaStatementforthe20_VideoconferenceSummitonCOVID19 (Дата звернення: 20.11.2020).
2. Як борються з Covid-19 у світі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://icps.com.ua/yak-boryutsya-z-covid-19-u-sviti-varianty-uryadovykh-rishen/> (Дата звернення: 20.11.2020).
3. Про соціальну підтримку застрахованих осіб та суб'єктів господарювання на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Закон України від 04.12.20р. № 1071-IX. *Голос України*. 2020. № 228.
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо соціальної підтримки платників податків на період здійснення обмежувальних протиепідемічних заходів, запроваджених з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2: Закон України від 04.12.20р. № 1072-IX. *Голос України*. 2020. № 228.
5. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua> (Дата звернення: 20.11.2020).
6. Падіння завантаженості, зниження Rack rates та складне відновлення: готельний бізнес під час COVID 19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://propertytimes.com.ua/gostinichnaya_nedvizhimost/padinnya_zavantazhenosti_znizhennya_rack_rates_ta_skladne_vidnovlennya_gotelnij_biznes_pid_chas_covid_19 (дата звернення: 11.11.2020).
7. Коронавірус и экономика: как государства помогают бизнесу. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://psm7.com/business/koronavirus-i-ekonomika-kak-gosudarstva-pomogayut-biznesu.html> (дата звернення: 17.11.2020).
8. Пять советов, как спасть украинский туризм во время пандемии. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nv.ua/opinion/koronavirus-i-turizm-kak-ukraine-spasti-industriyu-novosti-50075544.html> (дата звернення: 17.11.2020).
9. «Три ресторани на межі закриття»: Дмитро Борисов про ресторанний бізнес і карантин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ain.ua/2020/04/28/dmitro-borisov-biznes-u-krizu/> (дата звернення: 17.11.2020).
10. Насколько просели по выручке заведения в Украине в июле 2020 года. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://joinposter.com/post/prosadka-piviruchke-v-ukraine> (дата звернення: 16.11.2020).

References:

1. Gurría A (2020) Secretary General Angel Gurría's statement for the G20 videoconference summit on COVID-19. Retrieved from https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=126_126445-5ofyod1xpv&title=SecretaryGeneralAngelGurriaStatementforthe20_VideoconferenceSummitonCOVID19 (Accessed 20 November 2020) [in Ukrainian].
2. How to Fight Covid-19 in the World. Retrieved from <http://icps.com.ua/yak-boryutsya-z-covid-19-u-sviti-varianty-uryadovykh-rishen/> (Accessed 20 November 2020) [in Ukrainian].
3. Law of Ukraine on Social Support of Insured Persons and Business Entities for the Period of Implementation of Restrictive Anti-Epidemic Measures Introduced to Prevent the Spread of Acute Respiratory Disease COVID-19 Caused by Coronavirus SARS-CoV-2 in Ukraine № 1071-IX. (2020, December 04). *Voice of Ukraine*. 2020. № 228 [in Ukrainian].
4. Law of Ukraine on Amendments to the Tax Code of Ukraine and Other Laws of Ukraine on Social Support of Taxpayers for the Period of Restrictive Anti-Epidemic Measures Introduced to Prevent the Spread of Acute Respiratory Disease COVID-19 Caused by Coronavirus SARS-CoV-2 in Ukraine: № 1072-IX. (2020, December 04). *Voice of Ukraine*. 2020. № 228 [in Ukrainian].
5. State Statistics Committee of Ukraine. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 20 November 2020) [in Ukrainian].
6. Falling congestion, lower Rack rates and a difficult recovery: the hotel business during COVID 19. Retrieved from https://propertytimes.com.ua/gostinichnaya_nedvizhimost/padinnya_zavantazhenosti

- [_znizhennya_rack_rates_ta_skladne_vidnovlennya_gotelniy_biznes_pid_chas_covid_19](#) (Accessed 11 November 2020) [in Ukrainian].
7. Coronavirus and the economy: how states help business. Retrieved from <https://psm7.com/business/koronavirus-i-ekonomika-kak-gosudarstva-pomogayut-biznesu.html> (Accessed 17 November 2020) [in Russian].
 8. Five tips on how to save Ukrainian tourism during a pandemic. Retrieved from <https://nv.ua/opinion/koronavirus-i-turizm-kak-ukraine-spasti-industriyu-novosti-50075544.html>. (Accessed 17 November 2020) [in Russian].
 9. "Three restaurants on the verge of closing": Dmitry Borisov on the restaurant business and quarantine. Retrieved from <https://ain.ua/2020/04/28/dmitro-borisov-biznes-u-krizu/> (Accessed 17 November 2020) [in Ukrainian].
 10. How much did they fall on the revenue of the institution in Ukraine in July 2020. Retrieved from <https://joinposter.com/post/prosadka-piviruchke-v-ukraine> (Accessed 17 November 2020) [in Russian].

Посилання на статтю:

Ніколайчук О.А. Організаційно-правові та економічні проблеми функціонування готельно-ресторанного бізнесу в умовах COVID-19 / О. А. Ніколайчук, К. О. Герасименко, І. В. Шульженко // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2020. – № 4 (14). – С. 25-34. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/ejopu/2020/No4/25.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.04.2020.4. DOI: 10.5281/zenodo.4438843.

Reference a JournalArticle:

Nikolaichuk O.A. Organizational, legal and economic problems of the functioning of the hotel and restaurant business in the context of COVID-19 / O. A. Nikolaichuk, K. O. Gerasymenko, I. V. Shulzhenko // Economic journal Odessa polytechnic university. – 2020. – № 4 (14). – P. 25-34. – Retrieved from <https://economics.opu.ua/ejopu/2020/No4/25.pdf>. DOI: 10.15276/EJ.04.2020.4. DOI: 10.5281/zenodo.4438843.

